

УДК 008

Каріна Вращук
(м. Остроз)

КОНСТРУЮВАННЯ ТІЛЕСНОСТІ. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В РАДЯНСЬКИХ КІНОАФІШАХ 20 – 30 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано основні зміни соціального статусу жінки в Європі та СРСР у 20-их – 30-их роках. Зроблено спробу пояснити тенденції й маніпулятивні практики у формуванні жіночої тілесності. Висвітлено причини формування нового тілесного канону. Порівняно агітаційну плакатну культуру з кіноафішею як видом тиражного мистецтва. Проаналізовано репрезентацію таких образів у кіноафішах 20-их – 30-их років.

Ключові слова: тіло, тілесність, плакат, кіноафіша, соціалізація, ідентифікація, плакатна культура, маніпулятивні практики.

Тіло й тілесність у дискурсі певної історичної епохи завжди репрезентували соціальні й культурні процеси, які відбувалися в певний історичний період. Історія тіла, а саме проблематизація категорій тіла, тілесності, сексуальності, транслувала основні культурні, політичні та економічні тенденції. Історія тіла є історією епохи.

Проте тіло й тілесні практики не тільки відображали певні соціокультурні процеси, але й часто були об'єктом маніпуляцій політичними режимами, особливо тоталітарними. Так, ідея «нової людини» в нацистській Німеччині, що передбачала здоровий фізичний стан населення та пропагування фізкультури, а також здорового тіла в СРСР мали на меті контролювати соціальне тіло як таке (різні соціальні прошарки й усі види їхньої діяльності: побут, сім'я, робота).

Проте нам хотілося б звернути увагу саме на жіноче тіло, як на репрезентатора певних культурних тенденцій і політичних маніпуляцій у 20-30-ті рр. в СРСР. Розпочинаючи з 20-х років, радянська влада проводила політику соціалізації та намагалася активно

залучити жінку у виробничий процес, адже колгоспній системі була потрібна велика кількість робочої сили. З процесом масового залучення жінок до праці, зокрема й до найважчої у фізичному плані, та громадської активності значно зросла їхня суспільна значущість, що супроводжувалося розширенням кола обов'язків та посиленням відповідальності.

За більшовицькою моделлю, жінка мусила працювати повний робочий день, виховувати дітей та робити всі побутові справи. Культивується образ жінки-робітниці, що набуває яскраво виражених маскулітних рис. Більше того, такий образ візуалізується за допомогою радянських агітаційних плакатів. Проте хотілося б звернути увагу не на пропагандистські плакати, на яких зображені чоловікоподібні жінки-колгоспниці, а на кіноафіші 20-30-тих років, що відображають нові тілесні стандарти в Європі, транслюють останні соціокультурні процеси та демонструють образ «західної» жінки.

У 1920-ті роки, коли тільки відбувався процес становлення комуністичної ідеології, мали місце й останні тогочасні культурні тенденції й віяння в моді, мистецтві, літературі, кіномистецтві, побуті. Короткі зачіски в моді, фовізм у літературі, авангард, конструктивізм і супрематизм у мистецтві, а на початку 30-тих у СРСР виникає й новий мистецький напрям – соцреалізм.

Кіноафіша як вид тиражного мистецтва використовувала методи останнього. Відмова від чітких форм, переосмислення простору, колаж – усі ці техніки використовують художники, що створювали афіші на території СРСР: брати Стенберги, Малевич, Родченко. Під час створення таких афіш автори використовували образи, що транслювали тогочасні віяння в естетиці тілесності, яка в 1920-1930-тих роках відповідала західно-європейським віянням й у цілому була новою не тільки для радянської людини, але й для європейської, адже великих змін зазнало тіло як засіб самоідентифікації в післявоєнний період. Особливо це стосується жіночого тіла, тілесності й побуту.

На початку ХХ століття, між 1910 і 1920 роками, у тілесній естетиці відбуваються певні метаморфози: силует стає легшим і більш витягнутим. Ноги виставляються на показ, зачіски стають коротшими й піднімаються. Усе це якнайкраще демонструє довжину тіла. Жінок, яких зображували на сторінках різних друкованих видань, зовсім не схожими на тих, які були на початку 1900-

тих. Лінії тіла видовжені надмірно, навіть порівняно з силуетом початку ХХ століття [3, с. 235]. Чому жіноче тіло набуває саме таких рис?

Такі метаморфози в тілесній естетиці мають свої причини й наслідки. Граціозні лінії тіла, вільний одяг, що дозволяє пришвидшити ходьбу, все це свідчить про певну незалежність жінки, про зміни в її соціальному статусі. Разом із новими політичними віяннями, які певною мірою змінюють класифікацію соціальних прошарків, виникає образ «нової людини», поняття якого особливо активно використовують тоталітарні режими. Саме це поняття яскраво виразилося у зміні соціального статусу жінки, що у свою чергу вплинуло не тільки на її місце в соціальному житті, роботі, побуті й сім'ї, але й трансформувало її тілесність та ідентичність. Відмова від корсетів, турнюрів, корсажів із басмою, довгого волосся й вигадливих зачісок вказує на новий образ «вільної» жінки.

Слова «прямий», «лінія», «простий» заповнили сторінки модних видань. У зображенні тіла переважають вертикальні, спрямовані вгору лінії. Пропорції тіла змінюються, ноги видовжуються. Усе те, що відбувалося з лініями жіночого тіла, є не тільки грою візуальних образів і слів. У міжвоєнний період жіночий силует наділяють особливим смислом: «Хто не згідний з тим, що естетика жіночого тіла – одна з найважливіших ознак еволюції цивілізації», – стверджував поет Філіпп Супо [3, с. 238]. Змінна цих ліній свідчить не тільки про зміну соціального статусу жінки, але й про намагання вступити останньої в конкуренцію з чоловіком й отримати нові свободи.

Реклама, зображення в модних тиражних виданнях, словесні описи зовнішності, які кардинально змінилися за останні декілька років, спонукають до розкутості. Це можна простежити у впевненій ході, непропорційно видовженій фігурі жінки, демонстрації жіночої білизни на сторінках тих самих видань. Із образу жінки «активної» виникає жінка «нова»: «Яка уявляє в мріях, що вона вже відвоювала для себе хоч якісь права. Принаймні право на те, щоб відмовитися від корсета, ходити широко крокуючи, тримати плечі так, як їй зручно, і не занадто стягуючі пояс на талії» [3, с. 238]. Поведінка й фігура жінки виглядають впевнено, хоча реальна ситуація боротьби за нові права й свободи є дещо іншою. Зрештою ми говоримо саме за жінок середнього класу, що проживають у містах.

Останнім елементом трансформації жіночого тіла була мода бути схожою на хлопчика й так званий образ жінки-підлітка. Останній передбачав певний образ і стиль поведінки.

Таке певне оновлення жіночого тіла було, безперечно, культурним явищем. Нова мода отримує широке суспільне визнання й популярність. Це можна простежити за публікаціями різних видань: від французької комуністичної газети «Робітниця» (*L'Ouvrière*) до радянського модного журналу «Ательє». Саме такі образи жінки-підлітка або так званої «вільної», розкутої у своїх рухах, жінки ми можемо простежити у творчості братів Стенбергів та Родченка, а саме кіноафіші до фільмів «Третя Мещенська» – образ жінки-підлітка; «Міс Менд» – повна відсутність перспективи й простору, техніка колажу, образ жінки розкутої у своїх рухах, що також транслює не тільки останні модні тенденції, але й тенденції в поведінці; «Людина з кіноапаратом» – видовжений силует, оголені ноги.

Проте зовнішність далеко не завжди відображає реальний стан речей. Її функція – відволікти від традиції, закоренілості та старих порядків. Радянська жінка й далі мала залежне соціальне положення, незважаючи на те, що відсоток жінок, які працювали, зріс (широкий спектр робіт, до найтяжчих у фізичному плані). Ідеал жінки-домогосподарки є незмінним, але тепер, у дискурсі радянської тоталітарної культури, до нього ще й можна додати «жінка-колгоспниця-робітниця», що не нівелювало працю такої жінки вдома (догляд за дітьми, старшими людьми й домашнім господарством). Саме плакатне мистецтво якнайяскравіше транслює основні естетичні канони тіла, маніпулятивні практики, які з ним відбувалися, та й взагалі, процес становлення нової комуністичної людини – «товарища».

Проте кіноафіші 20–30-их років мені б хотілося виокремити в окрему ланку радянського плакатного мистецтва, адже вони відображають не тільки нові тілесні канони, які в ті часи прийшли із Заходу, та віяння в тогочасній культурі побуту, але й є прикладом радянського модернізму (що теж репрезентує наявність «вільного» мистецтва в історії СРСР). Адже автори кіноафіш були представниками таких течій як конструктивізм, супрематизм, футуризм та використовували методи останніх у процесі створення своїх робіт, кіноафіш.

Література:

1. Бартлетт Дж. FashionEast : призрак, бродивший по Восточной Европе / Дж. Бартлетт. – М. : Новое литературное обозрение, 2011. – 360 с.

2. Басков О. Идеологічна зброя (поети й ідеологія агітплакта) [Електронний ресурс] / О. Басков. – Режим доступу : <http://www.dere.com.ua/library/baskov/01shtm/>.

3. Вігарелло Ж. Мистецтво привабливості. Історія тілесної краси від Ренесансу до сучасності / Жорж Вігарелло. – Москва : Новое літературное обозрение, 2013. Волковський Н. Історія інформаційних війн. Частина 2. – К., 2003. – 367.

4. Пагіря О. Гендер по-радянськи: навантаження жінки в СРСР звужувало коло обов'язків чоловіка, 2012 [Електронний ресурс] / О. Пагіря. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/44370/PrintView>.

5. Риндисбахер Х. Мода и идеология: от Ленина до Горбачева [Електронний ресурс] / Х. Риндисбахер. – М. : Новое літературное обозрение, 2012. – Режим доступу : <http://www.nlobooks.ru/node/2354>.

6. Руднев В. П. Словник культури 20 століття. Ключові поняття і тексти / В. П. Руднев. – М., 1997. – 15 с.

Vraschuk Karina

CONSTRUCTION OF CORPOREALITY. REPRESENTATION OF FEMALES IMAGE IN THE SOVIETS MOVIE POSTERS OF 20-30 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY

In this article analyzes the main changes in the social status of women in Europe and the USSR in the 20th – 30th years. The author examines the body like their own phenomenon and the corporeality in the discourse of a particular historical epoch always represented the social and cultural processes that took place in a certain historical period. The history of the body, namely problematization categories of body, corporeality, sexuality broadcast major cultural, political and economic trends.

In this article, we can trace these trends in the socio-cultural discourse of Europe 20th – 30th years and how it was broadcasted in the cultural field of communistic USSR. The main subject of study raises a woman's body as like a representation the main cultural trends and political manipulation in the 20-30-ies. USSR.

Also, the author tries to explain the trends and manipulative practices in the modeling of female corporeality and give reasons for the formation of the new bodily canon. The author compares propaganda poster culture and movie posters as a form of Printed art. There is also analyzed a representation of this images in movie posters of 20th – 30th years and exemplified famous artistic works of these authors Rodchenko, Stenberg brothers, Malevich.

Key words: *body, corporeality, poster, movie poster, socialization, identification, poster culture, manipulative practices.*